

LÁSZLÓFFY CSABA

A napnyugati hercegnő

„Vajha hideg volnál, vagy hév!
 Annakokáért mivelhogy lágymeleg vagy,
 sem hideg, sem hév, kiokádlak tégedet
 az én számból.”

(János, Jelenések Könyve. III. 15–16.)

1.

Sokszor van úgy az életben, hogy nem igazság az, ami igazság. Volt rá ideje bőven kihordani magában a kényszerűséget, tehetetlenséget, csonkított erőt, kudarcot, mint halott csecsemőt; de tulajdonképpen csak most temeti el emlékei közé, még egy annyi időre rá – most, 1631 derekán – az Erdélyi Fejedelemséget. Ez már a második kiszakított-hullatott darabkája-porcikája életének (vajon nem az elevenedik-é?); az elsőt, méhének – elszorított testében titkon a rettegve kihordott – magzatát még a tavaly, a nagy gyász alatt a fürdőházból menekítette ki lopva éjnek idején. Még szerencse, hogy nemsokára meghalt a kis nevesemvolt; vagy talán épp az ő bizalmas emberei fojtották meg a gyengécske leánygyermeket, így akarván jót cselekedni fejedelemisszonyukkal. Különben nem csupán a megboldogult fejedelmük emlékét kímélő országoló nagyurak és tanácsosok fojtott megvetését, utálatát kellett volna elszenvednie; az egész magával eltelt országocska szittyá hévvel a szemébe pökdösött volna a *megfattyazottnak*. S Bethlen István, a testvérbátyja végrendelkezésével és árnyékhatalmával kezdeni mit sem tudó gubernátor, majd két hónapig teddide-teddoda-fejedelem, tán még azt is engedte volna, hogy a szűk, töpörödött kálvinista lelkükre zsolttárok komor egyhangúságából, mint sujtászsínorból rácsot vonó, gyűlölködő alattvalói megkövezzék őt, aki nem csak egy török portáról kinevezett fejedelem özvegye (Bethlen egy szerény javakkal bíró várkapitány fiaként tornászta fel magát, szívós ügyességgel a fejedelmi székhöz), hanem mindenekelőtt brandenburgi hercegi vér. Minden Nyugatról szállított flastrom: velencei üvegcsillár, drága kárpitok selymességéhez illő itáliai muzsika, kristálycsillogás, arany-ezüst asztali pompa, kifaragott kövekhez hasonló faragott arcok, cifrázott nyelvi elmélkedés dacára is barbár föld ez, melynek felszakított bugyraiból – mindig akad hozzá egy részeg indulatában vérszemet kapott késelő – kapcabúztól és vaskos káromkodásoktól kísérve menten kifordul mindennemű primitív, a pogány ázsiai éjszakából átmentett mocskok. Mint vaktában elhajított kő, elég ezeknek egy babonás kiáltás, hogy: *Ördögös asszonyállat!* – s már hetvenhétféle csúsznál: veres, kék, fehér, szederjes, folyó csúsznál, köszvényénél, kelevényénél nagyobb veszélyt gyanítva kezdik kéjjel kifolytatni az ember szemét, piros vérét, mohón felprédálni szálal húsát, nedvektől dús zsigereit. Még jó, hogy Bethlen Gábor fiatal özvegyére hagyta a fejedelemséget, volt honnan sakkban tartania a hitszegőket, fondorlatoskodókat, törtetőket, majd volt amit alkuba bocsátania a sok latorkodó, rebellióra kész rendbéli úr színe előtt, kik palástot akasztva a zavaros praktikáikra előbb ijedten, majd beletörődően bólogató Bethlen István nyakába, zajos kapkodással rángatták bele a gyermeteg eszű gubernátort a tőle elvitatott fejedelmi székbe.

Katalin elborult arccal dőlt hátra a kочи hátsó ülésén. „Ha nem mondom le, még képesek lettek volna boszorkánymáglyára vetni *a világi gyönyörűségére is hajlandó*, megzabolázhatatlan némbert!” Lefittyedt ajkát mozgásba hozta az indulat, álla is elveszítette szokott gömbölyűségét. Rosszkedvét fokozta a kínos utazás és az a változatlanul lehangoló kép, amelyet a hintó ablakkerete befogott. Hömpölygő vízáradat; zavaros agyagsárgaság buzogott, bugyborékkolt a kétfelől felsorakozó jegenyenyártörzsek porcelánfinomságú, fiatal héja körül, az elhanyagolt út kimosott kövekkel és alattomos gübbenőkkel várta a botorkáló lovakat, mind könnyebben fordultak ki a megviselt küllőjú kerekek. Hosszú ideig csak tömött rajokban rikácsoló, harsogó varjakat látott; szemnek, fülnek fárasztóak voltak, akár az egymással feleselgető, s minden önző panaszkukkal ellene áskálódó tanácsurak. „Hess innen! Kérogjatok, ha mertek. Rákóczi György udvarában! – emelte szeme elé védekezően tenyerét Katalin. – Miképpen velem szemben cselekedteték mindjárt a nagyságos fejedelmek örök nyugalomba helyezése után, a tavaly januári országgyűlésen, ahol, fellélegezván Bethlen Gábor erőskezű szorításából, alaposan megnyirbáltatok a reám testált hatalmat; valódi rendi észjárásokkal *sok rendbéli exerceáltatott törvénytelenégeket*, a nemesi előjogok megsértését látva a közteherviselésben, mint tudatlanul őrlő patkányfogak, összes, törvénybe foglalt reformjait kikezdtétek. Nem én semmisítettem meg azokat!”

Az elhunyt fejedelem sötét bozontos szakállú, nagy fejét képzelte maga elé, de csak egy pillanatra, hogy utána minden bánata, keserűsége önsajnálkozásba csapjon át. Ez az út az öt esztendővel korábbi juttatta eszébe. Akkor, abban a színes tollbokrétákkal díszített, könnyű német hintóban eresztette szélnek lánysága utolsó ábrándjait. Elnézte a fejedelem képében őt Berlinből Kassára kísérő, keménykötésű, hosszú szőke hajú vitézt, akit legártatlanabb kacérságával is zavarba hozott, irigykedve pillantott ki a legények kivarrt vállú, bő ujjú fehér ingébe kapaszkodva csokolózó mezítlábas parasztlányokra, és szemét elöntötték a könnyek. Milyen szép ez a barkaujaival a fénylő eget cirógató világ, a porhanyós fekete szántóföldeken túl őzek tavaszi versenyfutását látni, amott az erdő aljában meg rőt szőrű rókák kölykeznek; csupa öröm és ragyogás az élet a fiatal szívnek, testnek. Csupán neki kell egyből eltemetkeznie egy rideg kastélyban valahol, egy rontó nyavalyáktól és országos gondoktól gyötört, apja-lehetne-öregember mellett. Hiábavalónak bizonyult már akkor nénjének, a braunschweigi hercegnőnek minden okító vigasztalása, hogy a Katalin jövődöbelije, amellet, hogy kiváló elme és európai hírű hadvezér, nem egyszerű fejedelem, mivelhogy magyar királynak is kikiáltották, és egyszer már a lengyelek is felajánlották neki a koronát; Katalin küldetése mondhatni történelmi jelentőséggel bír, tekintve, hogy Brandenburg és Erdély szövetségre lépése eme házasság által a Habsburg-császár ellenes protestáns világot erősíti: Bethlen Gábor ezután Gusztáv Adolf svéd király sógora lesz... „Előre tudtam mindent – gondolta most az özvegy Katalin –, sőt voltak percek, amikor szinte vártam, hogy szenvedéstől kimerült, rancos arcára kiüljön a halálfelelem. Ő azonban még ebben is nagy léleknek mutatkozott. Mintha csak engem féltett volna, holott még életében ki tudódott egy s más, az is, hogy a heves vérű Csákyt tartósan kegyeimbe fogadtam. Gábris mégsem tiltott el a mulatozástól, a tánctól, a kis beképzelt spanyol is tovább vadászgathatott velem, és falta kezemből szemérmetlenül a ropogósra sült fácánhúst. A fejedelemnek kötelessége és erénye magába fojtani minden személyes sérelmet, bánatot – ő mindig erre hivatkozott, és gondja volt rá, hogy halála után egyetlen vádirat se maradjon meg pergamenre róva, miáltal engem házasságtörőnek, hűtlennek mondhatnának. Azóta híresztelik rólam, hogy mindent el tudok érni a férfiaknál. – A keserűség, mint

kiadós erdélyi galuska, a torkán akadt. – Az a hosszú hajú lovag, aki a mennyegzőmre kísért, Rákóczi György volt, az egyik leggazdagabb magyar főúr – akkor. Ma Erdélyország teljhatalmú fejedelme. Hogyan is mert volna a tutyimutyi Bethlen István velem szembeszegülni! Vagdalkozóbb és makacsabb, miként volt Bethlen Gábor uram. Aki a begyében van, azt kiköpi, mint egy üres tökmagot; amire reápislant, azt már úgy lehet venni, hogy az övé. Nagy elődjéhez híven a köz érdekében buzgólkodik, csak éppen kevesebb skrupulussal. Családi birtokainak gyarapítása a legfőbb célja, közben ravaszul mások rovására játssza meg a zsugorit. A munkácsi uradalmat is el szeretné előlem kaparintani. Az utolsót, ami még az enyém. Arra ugyan lesz gondom, csak érjünk oda!”

Szürkés-kék szemét dacosan villantotta a szemközti ülésen jó ideje komoran hallgató Kemény Jánosra. Mi történt, miért vesztegelnek itt? De még mielőtt hangosan is kimondta volna, egy kékkabátos lovas testőr beszólt az ablakon, hogy a hintó hátulja megfeneklett a sárban.

„Nos hát, ilyen utakon képzelted behozni ide Európát, e vad hegyek közé, és kiinni Erdély hírnevét, Gabriel? – háborgott magában tovább kiszáradt ajakkal Katalin. – Az imént mandulatejet kértem, s helyette kotlósvizet hoztak, mondván, hogy kedvenc italom elfogyott. De hozhattok nekem inni legközelebb szűnyogos tocsogóból is, megtanultam túrni s kívárni. Nem látjátok többet könnyezni Brandenburgi Katalint. Ez az ifjú ember itt velem szemben megbízható tanácsosom volt évekig, s lám, most mint egy fegyőr, vigyáz rám. S a többi is csupa gyanakvó, idegen arc körülöttem. Hol a hajdani díszkíséret, a huszárok sorfala, hát a fogadásomra kirendelt, fővegüket lekapva hódoló rangos vidéki méltóságok? Berlinből magammal hozott udvaroncaimat és testőreimet, a takarékoságra hivatkozva, rég elmarta mellőlem a zsoldjukat visszatartó Rákóczi. Gábris, te nem tagadtad meg tőlem a fényűzést; csupán Baglioni úr daltájkái és balettjei évi ezer dukátodba kerültek. Ez a tegnap még mézes udvariasságú Kemény János ne tudná, hogy milyen alantas bánásmódban részesít engem az új fejedelem, az a Rákóczi, aki számára én, jóllehet, kényszerűségből, kieszközöltem a török jóindulatát, hogy aztán a fejedelemválasztó országgyűlésen éppen Kemény János adja rá az én kémben elsőnek a döntő szavazatot?! A begyulladt rendek egyből átpártoltak Bethlen Istvántól Rákóczi Györgyhez... Ki tudja, ez a konok tekintetű Kemény is mire viszi még” – nézett Katalin lopva kísérőjére. Sok utat tettek meg együtt, sok szégyényt állta, mérgét nyelte volt Kemény a fejedelemasszonynak, de legutóbbi dühös kifakadására, hogy: „Itt is rabul akarsz tartani engemet, mint Fogarasban?”, büszke visszavágás és szokatlanul fenyegető hang volt a válasz, miszerint nem tartotta rabul, de nem is szolgálja tovább ő a fejedelemasszonyt, akinek idvezült urára való tekintettel eddig ugyan sok mindent elnézett, de isten bizony most már nem hagyhatja, hogy véghez vigye a pápista Csákyval forralt praktikáit...

„Hisztériás kitöréssel nem sokra megyek nála – hajolt ki a hintó ablakán Katalin, hogy kiszellőztesse fejből a maradék indulatot. – Már régóta nincs hatalmam akarata felett.” Most pillantotta meg a vihar után nyiladozó eget. Mintha még hó csillámlott volna a magasba szökő távoli sziklákon, s alattuk (talán egy láthatatlan nyájtól elszabadult) fehér szőrű bárány menekült a nádfedelees falusi házak közé, mint elhajított hógolyó. Néha ennyi kell csupán, hogy egy asszonyi szív magához térjen, s megbékéljen a környező, alkalmi világgal. A füle mögött kint felhorkant egy ló, mire felszabadultan kacagni kezdett.

„Mi lenne, ha...” – vette szemügyre a váratlanul elpirult ifjú kísért, haját, szemöldökét, horgas orrát, gondosan nyírt pofaszőrzetét és minden egyebet rajta, ami eddig nem keltette fel a kíváncsiságát. Aztán a saját női fegyvertárában keresgélt a legmeg-

ejtőbb szavak és mosoly után. Milyen könnyű dolga volt mindig, valahányszor Don Diego lovaggal, a spanyol udvarból hozatott ceremónia- és nyelvmesterrel mellékútra tévedtek a vadászaton. Elég volt kényeskedve felsóhajtania, hogy a csizma töri a lábát... Ezúttal azonban megérezte, ízetlen kacérkodás volna részéről bármilyen kísérlet, mint ahogy az lett volna az az öt esztendővel korábbi is, midőn Rákóczi György gubbasztott mellette ugyanígy a hercegi hintóban, esetlen markában egy csokor ibolyával, a szirmokra pazarolva majdhogynem bűnbánóan lesütött, asszonyfaló tekintetét. Neki pedig akkor is, most is a látszatok foglyaként kellett viselnie-elviselnie menyasszonyi köntösét, illetve özvegyi szerepét. Vagy talán nem is múltott s múlik rajta semmi. Bethlen Gábornak túl sok őszinte híve volt, s erényeitől halála után is fogva tartatik minden igaz férfiúi hűség. Az ilyen fejedelem megbékélten alhatja örök álmát. Valaki már emlékezetül is hagyta róla: „nem különben tündöklik birodalmában, mint az jó házi gazda az népe között, fő hajómester hajójában az evedzőzők között, az embernek szíve az többi tagok között...” Ez utolsó szavaktól megborzadva, akaratlanul is felidézi a maga szörnyű bénultságát, amint a halála órájáig a vízkórtól kínzatottan szerencsétlen ember felboncolt teteme mellett áll és rázza a hideg, maga előtt látván duzzadtan tornyosulni a Gábris beleit, szívét, máját s egyéb belső részeit, s közben a gyanakvó, őt gyilkossággal vádoló tekintetek kereszttüzeiben sejtí, tudja, hogy mindenki egy valamire vár, lesi az ősi tetemrehívást, hogy bűnöst kiálthassanak reá. S bolondul gyorsuló szívverésével együtt lüktetnek már agyában az Erdélyben hallott ráolvasások, bűbájoskodások: „Ime, az keresztséggel is játszodhat az ördög, az Ur vacsorájával is, hogy az ostyát tartsd meg a szádba, és vidd el méhkosárba, és sok mézed lesz. Ha útra indulsz, asszonyember vagy barát által ne menjen az úton előtted. Az tyúkokat ágassal szurkálj meg Karácsony estin az üllőbe, hogy tojjanak. Az más teheninek az tejét, vaját mint kell elvenni, megmondják az bábák... Hogy az apád ne feddjen reád, főzz meg egy emberfejet az lúgba, és azzal mosd az apád fejét, és azt vidd el oztán az tetemházba, és vesd oda, és azt mondd: Mint az senkire nem feddik, úgy az én apám is énreám ne feddhessen...” De ott, a fejedelmi halottasházban nem volt módja rá megmosolyogni a legképtelenebb hiedelmeket, ott neki kellett sürgősen cselekednie saját életének biztonsága érdekében. Meg kellett érintenie a mérgezés gyanújával feltárt belső részeket. Ujjait nagy elszántsággal futtatta végig a cikcakkosan felhasított hasfal peremén, akár az orgonabillentűkön; tudta, nem fog megindulni a halott vére, csak ennen iszonyatát kell legyőznie. Várták, hogy fölzokogjon: nem tudott. Vacogott, úgy érezte, menten megfagy. Látta, hogy most sem hisznek neki. Megfogta hát és megemelte a halott szívét: csodálkozott rajta, hogy milyen fonnyadt és alaktalan. Vajon az ő szíve sem hasonlít a vásári kofák mézeskalács-portékájához? A bizonytalanság érzése s a szájalom önmaga iránt, hogy ugyanúgy fog kinézni majd egykor, fokozta élmélygését, tudatosította benne az undort. Hányinger gyötörte, az erőlködéstől könny szökött szemébe. Akkor jutott el füléhez egy alig hallható: „Végre!” Ez a Rhédei Ferenc özvegyének, Károlyi Kata asszonynak ajakát elhagyó sóhajtás hozta meg a váratlan felmentést számára. A Károlyi Zsuzsanna néhai nagyasszony testvéreinek hangjával továbbított túlvilági üzenettel konfirmálódott a Brandenburgi Katalin ártatlansága.

2.

„Megye-e a világ előre, vagy csak úgy, miképpen most mi haladunk?” A völgykatlan felé curukkoló, sárral telefröcskölt hintóba zárt Katalin végül nem bírta ki, hogy meg ne törje a csendet. A sötétkék homályból nem jött válasz. „Úgy?!” Szóval az

ifjú tanácsos úr, ahogy mind jobban közeledik a végleges elválás órája, a legelemibb udvariasságot is kezdi kiiktatni az irántam való kötelezettségei közül! – gondolta bosszúsan Katalin. – Az új generációra jellemző nyers modortalanság volna ez nála, vagy csupán megjártssa a közönyöst előttem? – Ebben a pillanatban úgy érezte, hogy nagyon nagy korkülönbség választja el a nála alig néhány évvel fiatalabb Kemény Jánostól, aki legényes gondtalansággal forgathatja bajszát, kardját, amerre kedve szottyán; várjon rá ragyogó, gazdag jövendő, vagy váratlan közeli hősi halál, de nap mint nap új izgalommal vághat neki a sejtelmes ismeretlennek. Ő viszont?... Örüljön tán ennek a megszervedett szabadságnak? Annak, hogy többé (vagy legalábbis egyelőre, hiszen a hercegnői rang sok lemondásra kötelez) nem kényszerítetik politikai érdekeket szolgáló nászra, felséges képmutatásra, fondorlatos nemesurakkal és követekkel való alkudozásra? Alig szabadult meg nagyságos férje komor társaságától és a betegápolástól, az özvegyi sors borított reá fojtogató gyászfellegét. Lett is vihar belőle. A sok kötöttség, elzártág ellen lázadozni kezdett a vére, s a gyámkodó tanácsurak arcába vágta, hogy a megboldogult fejedelem ennyi áldozatot sohasem kívánt volna tőle; azzal nyeregbe pattant és ellovagolt. Sűrű aranyeső és duzzadó galagonyafürtök esendő gyöngédségével és könnyelműsége csábító, buja gyönyörűségével gyógyítgatta magát. Évszázados fák mohaszakállát cirógatta és a patáktól megtört, hosszú fűszálakat. Azon a napon kezdett legyeskedni körülötte ismét, most már nyíltabban, a Habsburgok felé hajló Csáky István; közelében folyton ott ólálkodtak a gubernátor emberei, a fejedelemségről akkor még csak álmodozó Rákóczi György erős kálvinista hitű feleségének bujtogatására főképpen ama gyanút bizonyítandó, miszerint a forrófejű ifjú Csáky szerelmesen duruzsoló szavai által tulajdonképpen az özvegy fejedelemasszony katolikus hitre való átértítését tűzte ki céljául: Katalinról ugyanis elegen tudták, hogy csupán a nagyságos férje kedvéért maradt meg a protestáns vallás mellett. Ő mindezen csak nevetett: neki, ahol a kötelessége, ott az Istene – szolgálat volt számára mind a kétfajta hit: amaz kényszerű, emez legalább szerelmes szíve szerint való.

Azzal még hevesebben szorította volt meg a fejedelmi ékszerekkel felszerszámozott ló sárga sörényét cirógató Csáky finom, ápolt kezét, s mielőtt szilaj kedvvel elvágta-tott volna, odasúgta neki: „Ha nem tudsz egymagad fölhágni gondolataid magasába, én majd palástom repülő csillagszönyegén felsegítek.” „Előbb rázd le róla az aranyakat – felelte Csáky. Majd az ő kérdő tekintetére ravasz-kás mosollyal tette hozzá: – Nehogy túl nagy súlyukkal a mélybe húzzanak.” Ezt a kihívó merészséget szerette benne mindig; ez a szikrázó szemű ifjú nemes, úgy látszott, mindent kockára tesz, még a házasságát is. Vajon őerte? Még ha csak az ország tárházát bíró asszonyért teszi is, és nem a tálcán felkínálkozó szeretőért!... Kacagva szökött le párálló szőrű lováról, meg sem várta, hogy lesegítsék, és személyi méltóságáról megfedkezvén, perceként át a gótikát díszítő rozetták alatt egymás kezébe fogózkodó, éneklő leánykákat bámulta, gyermekeken eltátott szájjal.

*Az magyar nemzetnek
S az körösztényiségnek
Én vagyok Gedeona,
Sok fejedelmeknek
És minden rendeknek
Függ rám szeme világa;
Süveg emeléssel
Tisztességes füllel
Jámbor, nevemet hallja.*

Szinte hálát érzett az iránt, akinek alakja e sorok által megörökítettett, s növekvő árnyékában ennyi életet, égi és földi ragyogást, gazdagságot hagyott hátra neki örökségképpen. Amikor belépett a palotába, váratlanul sok puffadt, veres, rosszindulatú arc fogta körül. A bűnre vadászó nyomott némaság mind szorongatóbb gyűrűjében hangosan kezdett verni a szíve. Bár egyelőre nem kaszaboló, csak dölyfösen ágáló bajszok, pengeéles tekintetek sebeztek legártatlanabb életörömének még szét nem foszló hangulatában, tudta: nem szabad megvárnia, hogy letámadják, hogy elhangzódjék az újabb – isten tudja, milyen – vád. Gőgös nyugalommal mutatva helyet az uraknak, pimasz vigyorral hagyta faképnél őket: „Csak tanácskozzanak kegyelmetek, ha nem sajnálják ezt a drága napos időt. Katalinnak most éppen feredni van kedve...” A terembe gyűltek összevissza kezdtek ordítózni, mint boltívekről lepergő érdes vakolat, hullottak háta megett a szavak. Kevesen múltott, hogy aznap a fejedelemasszonynak (vagy csak Bethlen Gábor végakarátának) és a gubernátornak a hívei egymást le nem vágták.

Katalinnak az emlék hatására kedve támadt újra megfürödni. Az elvonult zápor után párállott a forróságát hirtelen kilehelő látóhatár; más, izgatóbb volt ez a pára, mint az ósdi fogarasi fürdőház gőzölgő levegője, melyben a szolgálók sűrűen hordták vederszámra a forró meg a hideg vizet az otromba dézsába. Kamilla- és fenyőtűfőzet, s frissítő kenőcsök tartották ébren porcelánbőrét, törekeny testét és hosszú bujálkodásokról álmódzó eszméletét. Ez a kocsiút azonban annyira kimerítette s elbágyasztotta, hogy egy dézsa meleg vízben menten elalél. Teste most valamilyen nyers, kijózanító élményre vágyott. Ott az a fűzfáktól körülvett, kesztyű alakban elheverő tisztás; nagyanyjától öröklött megsejtése szerint a környéken tónak is lennie kell. Behunyta szemét, s máris zöld habok ölelték körül. Elhatározta, hogy ezután Kemény Jánost levegőnek véve, társalkodóhölgyéhez intézi szavait, ki több mint egy órája fejét jobbra-balra ejtve szundít a hátsó ülés túlsó felén. Már csak amiatt is jó lesz felkölténie – s itt lopva a nehéz fedelű könyvében elmerült Keményre pislantott –, mivelhogy a lenszőke, diszkréten fonnyadozó matróna széles szájával hortyogni is szokott.

„Szörnyű ország – lökte meg könyökével lehunyt pillájú udvarhölgyét; az felkapva állat, bólogatva ismételte, mintegy félálomban: „Szörnyű... szent igaz.” „Hallom, leszállítanak bennünket, hogy kicserélhessék a törött kereket – szól vissza a hintóból kihajoló Katalin. – Ha még sokáig vesztegelünk itt, Karolina, én bizony megfürdöm” – s kihívóan pillantott Keményre. „Megferedni? Ugyan bizony hol és miben?” – vigyorogott szelíd hunyorgással úrnője újabb szeszélyén Karolina. Kemény mint páncélt emelte maga elé a könyvet; úgy tett, mintha betűéhségében semmit sem hallott volna. „A szabadban akarok fürödni, különben gutaütést kapok – mondta kényeskedve Katalin. – Mintha már jártam volna erre. Ott, ahova a szivárvány jobb karja nyúlik, van egy tó; idelátszik a csillogása” – mutatott füllentve a tisztás irányába. „Ezen a veszedelmes vidéken elcsatangolni?! – kulcsolta össze ölében az ujjait Karolina. – Hogy is mer ilyesmire gondolni felséged! Ez itt már nem a megregulázott vármegyék birtoka, hanem a senki földje. Ide nem ér el a törvény keze. Mióta magunk mögött hagytuk már a kiváltságos városokat meg az udvarházakat! Fosztogató latrok bujkálnak erre, istentelenek...” „A törökökkel békében vagyunk. Vagy talán a hajdúkról beszélsz?” – mosolygott kihívóan Katalin. „Azokról hát – fordította el orcáját a fény elől Karolina, de a félig hunyt szemhéja alá gyűlt sármányzöld levélkék hajladozó-repeső játéka mintha bozontos, itt-ott megcsonkított ördögi ábrázatokat variált volna, s a sebzett fatörzsekről lecsorgó gyanta-ér látomássá növesztve, szurokként izzott volna fel a napsütésben. – Előbb feldúlnak padlást, pincét, minden rejtekhelyet, hogy aztán puszkapormalmot robbantva, bányá-

kincset megolvasztva, a pokol tüzeiben prédálják fel a maradék világot. Asszonyokat vetnek rézüst fővő vizébe, gyermekeket sütnék nyárson... Gyors keresztvetés után fel-séges úrnője füléhez hajolva, duruzsolni kezdte, mint egy ráolvasást: – Azt mondják, forralt bor helyett folyékony önt isznak...”

Katalin megszédült; gyomrának apró remegései fizikailag és lelkileg sanyargatott szervezetének minden leülepedett keserűségét felkavaró hullámokká nőttek egygyé. Leg-szívesebben bedugta volna a fülét, már tudta kívülről, mi következik. Amióta Csáky, az akkor még az ő kezében tartott felvidéki várak említése közben, dühösen mesélt neki néhány valóban megtörtént dolgot a hajdúkról, azóta Karolina fantáziálgatása mintha jobban idegesítette volna. Talán, mert a képzelet és a realitás határai elmosódtak benne... Mord martalócok surrannak, siklanak Ér mellékéről posványos réteken, gázlókon, vadvizeken át; undok siklók, mérges viperák, vérszívó piócák módjára su-nyítanak, ott ólálkodnak a letaposott füzesrengetegben, a zsombékos peremén, s mint keselyűk vagy sakálók, a halottakat is kifosztják. Ő eddig a hintó ablakán kibámulva szerencsére csak egy taknyát vigyorával elmázoló, félnótás purdét látott, mint a zuha-tagos magasság felé csattogtatta cifra ostorát. Akik faggatóra fogták, röhögve, hangosan újságolták – a hintóba is behallatszott –, hogy a megkergült most is a két elbitangolt ökrük hazafelé terelésén buzgólkodik a portyázó törökök falunagy gyújtogatásából ki-mentett egy szál ostorával. De jöhetnek ijesztőbb látványú rongyosok, rühesek is, fü-letlen-orrtalan rémek, nincs mitől tartania, adatott melléje a Munkácsig kacskaringózó útra ha nem is parádés, de a fegyverek számát tekintve megfelelő kíséret; épp Rákóczi keményen vagdalkozó lovasaival és füstölgő ólomgolyókkal parittyázgató kékdarabont-jaival merne packázni holmi szedett-vedett felszerelésű csürhe?...

„Ne is folytasd, Karolina – fordult fölényes gúnnyal társalkodóhölgyéhez. – Az még hagyján volna, hogy barmaikkal együtt vályogistállóban szaporodnak azok a bi-valytejtlő kifehéredett sátánképűek, ganajban turkáló vasvilla-bajszúak. Ámde csak úgy bűzlenek a fokhagymaszagtól!” Tudta, hogy Karolina szemében ez még az emberevés-nél is rettenetesebb bűnnek számít. „Ez az egy kétségbevonhatatlanul igaz” – morogta a könyvből éppen csak felpillantó Kemény János, anélkül, hogy élénkebb érdeklődést mutatott volna a két nő ilyen vagy amolyan izgatottsága iránt, avagy netalán mosollyal nyugtázta volna a fejedelmi özvegy szellemes megjegyzését. Katalin felállt, kidugta fejét a hintó ablakán, mintha a kocsni kerekével bajlódó, ismeretlen arcú katonáktól várna segítséget; majd fejét visszarántva és derekát kihúzva, bosszúsan toporzékolni kezdett zsibbadt lábával; végül nem állta meg, hogy az ajtóba bele ne rúgjon. „Mi lelthe felsége-det? – dűnnyögte lágyan az úrnője végtelen hangulatának következményeitől tartó Karolina. – Kéznel van a fejjörccs elleni balzsamkenet.” „Le akarok szállni.” Katalin az in-dulattól ajkát harapdálta. „Hozassuk hát a párnázott gyaloghintót?” – sandított bizony-talanul a kísérő magyar főúr felé Karolina. „A lovamon hamarabb eljutok a tisztásig. – Katalin német szavait most izgatottság fűtötte. – Különben is, rég nem ültem már nyeregben. Hol a vadászfegyverem? Ezek a nehézkes magyar urak egész úton még egy nyulat sem voltak képesek lepuffantani nekem.” „Nem volt hozzá alkalmas idő mos-tanáig – csapta össze kezében a vaskos könyvet Kemény János. Áldás volt a bő eső krumplinak, törökbúzának, csak hát nem tudom, mint vélekedett volna ez a férfiasá-gát egyhangú szolgálatban hervasztó katonanépség, látván, hogy egy kényes hercegi pa-lántát...” – a mondat csattanóját megtartván magának, jóízűen kacagni kezdett. „Na, legyen bátorsága befejezni. – Katalin tekintete tüzelt. – Milyen látványt nyújtott volna a hercegi palánta?” „Hát... pendelyig, akarom mondani, tövig takarta volna ki a nagy-

idő.” „Mint azt a félig csóré purdét, akinek csattogtatására kegyelmed is felfigyelt? Erre gondolt, ugye?” „Nagyságod a legkisebb fuvallatra is eltüsszenti magát. Én ne tudnám, aki annyi éven keresztül hű kísérője voltam, hogy milyen nehezen szokott megszabadulni a prüszögéstől? – sietett komolyra fordítani a szót Kemény. – Még kötelességeimhez tartozik óvni a nagyságod egészségét. Ezen az úton is reám hárul minden felelősség – félig felemelkedve, hajlott nyakkal is igyekezett szemtől szembe fordulni Katalinnal –, minek folytán nyomatékosan le kell beszélnem nagyságodat a sétalovaglásról. Kellő előkészület és idő híján, a vadászatról ma úgyszintén.” „Jól teszi kegyelmed – lélegzett fel a verejtékező Karolina. – Felséges úrnóm, amióta zord fogarasi lakását mint egy kalitkát úgy megutálta, ha nem volnék mellette, képes lenne a legnagyobb meggondolatlanságokat cselekedni. Mintha vesztébe akarna rohanni. Csak érjünk Munkácsra – fordult Katalinhoz –, ott majd megnyugszik felséged. Kedvenc madáreledelei jeges tömlők közt várják, megkopasztva.” „Azt képzeled, hogy Kemény János urat ezúttal is mint tanácsosomat állították mellém hű kísérőül? – A Keményre dacosan pillantó Katalin gúnyosan nyomta meg a két utolsó szót. – S most éppen az aggasztja kegyelmét, nehogy bográcsgulyást találjanak készíteni belőlem az erre az elhagyatott, érdektelen vidékre vetődött hajdúharamiák?!... Frászkarikát! A magyar nemesurak társalgási stílusával élve. Fogoly vagyok; s minden erdélyi javaiból kiforgatott fejedelemsasszonyoddal együtt te is fogoly vagy, Karolina. Ne tapaszd ijedt szádra a tenyeredet, akár el is sikíthatod magad, senki sem veszi a szívére, nem fog a segítségünkre sietni az óriáskígyó-kíséretből senki, mivel azok ott mind tudják, hogy Rákóczi keze tart fogva engem. S az a kéz mutatóujjával most Munkácsot vette célba, az én Munkácsomat. Amiatt van ez a nagy iram, nehogy Csáky István előbb odaérjen a maga seregével. Mert akkor én Munkács igazi úrnőjeként vonulhatok be a várba, nem leszek ott is Rákóczi György hajdúkapitányainak és bivalytrágyából kikapart lovászmestereinek a foglya.” Azzal kirúgta a hintó ajtaját, hogy ha nem engedik le tüstént a kocsihágót, szégyenszemre kiugrik az agyagos árokba.

Percek múlva kívánsága szerint a szabad ég alatt fogyasztotta el fehér cipóját egy flaska bor mellett. Már nem erőltette a sétát a tisztásra képzelt tóig, még gyaloghinton sem. Karolina szentül meg volt győződve róla, hogy amiatt a mezsgyék felett átsuhanó feketeség miatt, amire az ő borzongató, rossz előérzete hívta fel úrnője figyelmét, minek utána a karókról riadtan, csapkodó szárnyakkal négy-öt holló tovaszállott, észrevétlenül veszve bele a látóhatárba, mintha az ismeretlen táj zöld címeréből lekopott fekete zománcörmelék lett volna. Ám Katalinnak – noha csak annyit jegyzett meg szemrehányón az őt a hintóba felsegítő Keménynek, ki a kerékjavítás után erősen sürgette a továbbindulást, hogy: „Fogolymadarat is süthettek volna a cipó mellé, nyárson” – más, terhesebb árnyékú feketeség szegte kedvét.

Száraz, langyos szélben haladtak előre órákon át, anélkül, hogy emberi élet nyomára akadtak volna. A halványuló, kifejezéstelen messzeségben csak a homokszemekkel sűrített meleg levegő szikrázott fel olykor-olykor. A pompás gesztenyepej mének farát, szügyét mind jobban megfakította a portakaró. S az a főfájdítóan egyhangú kocogás. A magas fenyők, örökzöld borókák ösvényein még a paták trappolása is éltető ritmusú volt Katalinnak. Itt mintha minden erejét elnyelte volna a homokos pusztaság; nedves zsebknédőt szorított halántékához. Ült szótlán pihegéssel, összekucorodva, s még az a napszálla előtt egyedüli – a maga mögött hagyott békés erdélyi évek fényében-árnyékában is nem mindennapi – látvány sem váltott ki belőle különösebb émo-
ciót, midőn egy távolban felégetett magányos kúria füstös, ódon falmaradványai és

megszenesedett gerendái közül (meg sem kérdezte, hol és kié lehetett?) vénesszonyok, szolgálók, gyermekek lánc sodródott velük egy irányban az elhagyatott, terméketlen pusztaság göröngyein. Egyik himlőfoltos, veres hajfarkincás leánykának mint félig fekete, félig piros bogycók fürtjei, tűztől kormozott csemegepaprika-füzérek csüngtek a nyakán. Katalin ajka mindegyre elernyedtt; úgy érezte, hogy gyöngyfogai közti láthatatlan résen át beszűrődő hamu- és rozsdáiz nyál híján száraz emlékeivel elkeveredve szívódik fel s mérgezi meg egész szervezetét.

Azok után, ahogyan Kemény János az ő „frászkarikájára” megfelelt, megmásíthatatlanná vált, hogy a fejedelemszöny és tanácsosa, a sok színlelés álarcát, illetve a kímélet fásliját levetve, végre mint nyílt ellenségek néznek egymással farkasszemet. A szabadsága korlátozása ellen lázadó Katalin részéről hiba lett volna Munkácsot és Csákyt felemlíteni? De hiszen Keménynek, mint kiderült, mindenről pontos tudomása volt: nem csupán az ő Rákóczival kötött újabb egyezségéről – hogy Fogarast elhagyhassa, Munkácsban a Rákóczi hatalmi függősége alá tartozást kényszerült papíron vállalni –, hanem az Esterházy Miklóssal folytatott két évvel korábbi egyezkedéseiről is, amelyek értelmében a császár védelmébe ajánlotta volt birtokrészeit és saját magát. „A nagy fejedelem földi maradványai jóformán még ki sem hültek vala – keseredtek meg utólag mind jobban Katalinban Kemény János vádjai, melyeket a könnyű fehér cipóval egyszerre nyelt le a szabadban, de érezte, nem fogja tudni őket azzal együtt megemészteni –, s nagyságos özvegye már sietett felajánlani Ferdinánd császárnak a hét felvidéki vármegye *szentül és fogyatkozás nélkül való* visszacsatolását. Jóllehet, ez volt a kétszeri békével szentesített bizonyossága újjászületett országunk erejének, hatalmának, Bethlen Gábor szavaival annak, *hogy az régi magyarok igazi maradéki vagyunk...*” „A hét vármegye rendjei, valamint Szatmár, Ecsed, Kálló, Tokaj, Ónod várak kapitányai vajon nem maguk tették-e le Kassán a hűségüket, vivátot kiáltva Ferdinánd császárra?” – próbált érvelni Katalin. „Persze, a királyi biztosok előtt – vágott vissza gúnyosan Kemény. – Mialatt az országot egy könnyelmű asszony táncos lába rugdalta szét, ahelyett, hogy egy erős fejedelmi kéz fogta volna marokba össze.” Rákóczi Györgyöt egy esztendőre rá miért fogadták ugyanazok a megyék tárt karokkal? Hiába rikácsolta a pulykamérges Esterházy, hogy: „Nem hagyom megtollasodni, hanem méglen pihés, addig előzőm meg!”, s hiába dulta fel az új fejedelem szerencsi és szatmári uradalmát, a palatinus hadainak be kellett érniük százvalahány hordó borral és negyven gabonásverem kiürítésével – annak is csak egy részét vihették magukkal, főképp a hasukban, hazafelé pucolva vagy a másvilágra, mert a váradi kapitány serege a félelmet nem ismerő hajdúcsapatokkal a Tiszánál kisöpörte őket a rakamazi sáncokból.

A hajdúk! Katalin megérezte, hogy Kemény János legjobban miattuk nehezelt, amiért ő ócsárolni merészelté őket (és retteg tőlük – ezt eddig önmagának sem volt hajlandó beismerni). „A hajdúk Kassán vonakodtak letenni a királyi biztosok előtt az esküt – folytatta Kemény. – Tudták, tapasztalhatták, hogy Ferdinánd alattvalóiként nemcsak kenyerük, de életük célja is odavész.” A hajdúnép merészel a császár képével ellenkezni, feltételeket szabni – ámuldozott Katalin. – Hát hova jut a világ?! „Esterházy nem német katonákkal töltötte-e meg tüstént Tokajt? – kérdezett rá a hajthatatlan Kemény. – Hiába adományozta volt nagyságod a még magyar tollas főveget viselő kegyencének. Hányen elajándékozott vár került ily módon idegen zsoldosok kezére? Ők öldöksik le részegen lövöldözve maradék barmaidat, ők gyalázzák meg asszonyainkat, s a fajtalankodásaikra felhangzó segélykiáltásra kőhöz verik gyermeklányaink koponyáját; török fejeket tűznek fel a vár fokára, hogy aztán a marék arany fejében a várat

pogány kézre játszva át, az éj leple alatt eliszkoljanak a bosszú elől. Kutakat mérgeznek és lelkeket rontanak meg, ők, a keresztény Európa boltíveinek védő árnyékában elszaporodott patkányok. Kereszt nélküli templomtornyainkkal és megszenteltetett temetőinkkel tanúsíthatjuk szörnyű kereszties hadjárataikat. S nagyságod mégis a családjukat, földjüket és hitüket védő sanyargatottak ellen táplál magában gögös megvetést és gyűlöletet. Azokat a hajdúkatonákat, akik már egy negyed századdal ezelőtt felesküdték volt Bocskainak a haza szabadságára, azokat nem lehet már az elállatiasodott, vak ösztönnel egymást marcangoló aljanéppel összetéveszteni.”

Ennyi felgyűlt indulat után Katalint mégis az a nyers, magabiztos hahota sebezte meg igazán, amelyik már a hintóba szállásakor hangzott el. Ha csupán illetlenségét kellett volna elviselnie ifjú kísérőjének, attól legfeljebb arcvonásaira ült volna ki a rendretasító merevség: Kemény kihegyezett hahotája azonban a szívét is megbénította. „Csáky még hogy a *tulajdon seregével* óhajtaná beszállásoltatni magát Munkács várába, és nem a palatinusnak az említett Tisza menti sáncból kivert főrendbéli és vitéz embereivel?! – Kemény a térdét verte nagyított jókedvében, mint aki ennél elmésebb tréfát rég nem hallott. – Hát honnét lenne Csákynek Munkács ellen számba vehető serege, mikor számos gyalogosát, kiket nagyságod jóindulatának köszönhetően (alig egy hónapos özvegyi gyászában hagyta őt jó mélyre belenyúlni a fejedelmi tárházba) alattomban behozott magával Erdélybe a Bethlen Gábor temetésére, a gubernátor emberei onnan alaposan megfutamították?! Menekült is Csáky lóhalálában a torockói havasok közé, járt utakat kerülve behúzódott Almás várába; felfogadott emberei pedig fegyverüket, dob, kürtöt elhajigálván, Enyed környékén surrantak, ki erre, ki arra, zöld sűrűjébe, mint a gyík...”

„Abból a negyvenezer aranyból, amit egy vaspántos ládában reabíztam, nyugodt lehetsz, még maradt elég, akár egy várat bevenni, akár nagyobb boldoguláshoz” – gondolta szorongását legyőző diadalérzettel Katalin; de Kemény újabb megjegyzése, a vele egy fogaton ülő ellenséggel szemben érzett bosszúéhség helyett, csak a törekvő (törtető?) hírében álló szerelmese iránti féltékenységet növelte benne.

„Nagyságodnak talán bizony az a láda arany jár az eszében?! – csúfolódott tovább Csáky rovására Kemény. – Legalább volt miből kifizetnie a bánatpénzt megcsalt kis kapzsi feleségének, meg azt a sok, kockán, kalanddal s egyéb könnyelműséggel felgyűlt adósságot. Nem bolond ő a tavalyi csúfos megfutamodása után a megmaradt biztos aranyakat a forgandó hadiszerezence Janus-arcú oltárán feláldozni. A Csáky-féléknél a nemesi jog serkentőleg hat a vérükben öröklődött hazárdszellemre: két király közt válogathatnak.” „Kegyelmed talán nem?” – suttogta Katalin. Kemény hevesen rázta meg fejét. „Nekem a császár nem király!” „Az erdélyi fejedelem senkinek sem az – fakadt ki keserűen Katalin. – Még önmaga számára sem. Ezt tapasztalatból mondhatom.” „Nem Bethlen Gábor élet- és kortársának, legfeljebb állhatatlan özvegyének és méltatlan utódjának tapasztalatából” – vágta rá komoran Kemény.

Katalin szipogni kezdett. Megpróbált lelkiismeret-furdalást érezni, de minden képtoredékkel, helyzettel és gondolattal, amit emlékezete visszajátszott, a maga megnyugtatótást szolgálta. A kolozsvári országgyűlést megelőzően ő már tisztában volt vele, hogy ürügyet keresnek a lemondatásához. Azért hagyta faképnél az urakat akkor a tanácssteremben, hadd kapjanak hajba az ő cinizmusa hallatán, hogy a fürdést az országos ügyek elébe helyezi. De tudta: egyéb közös tárgyalnivalójuk nem lesz már, csak Csáky. Ezért próbált menekülni előlük. Mikor sarokba szorították, arcába szökött a vér: „Egyedül nekem tilos alamizsnát osztogatni!” Lesték, hogy szép arccoksjára kiüljön a féle-

lem; de hamar letörölte azt onnan a szerelmes vágy, a gerjedelem, mely a bűnbánatnál erősebb volt benne. Egy nap aztán a palota folyosóján csupa ismeretlen arcú strázsa állt, nem az ő berlini testőrei. Rideg némasággal szegezték reá tekintetüket. Éjjel arra ébredt, hogy valaki fáklyalánggal világítja meg korallgyöngyökkel ékesített nyakát. A falra vetülő árnyékát leste mozdulatlanul, azt, hogy mikor hanyatlik már alá pallossal lekaszabolt feje. Utána a sötétben hosszú imádságot mormolt, már nem emlékszik, a pápisták vagy a kálvinisták Istenéhez-e. A Csáky kedvéért katolizált; a 35. zsoltárt megőrizte mégis mindennapi lélekerősítőnek: „Perelj, Uram, a velem perelőkkal, harcolj a velem harcolókkal. Szégyen, gyalázat érje azokat, akik lelkeket keresik; vettessenek hátra és piruljanak, akik vesztetet koholják...” Éppen ezért; várhatják (itt ez a faragatlan Kemény is), hogy elbőgje magát előttük, vagy ordítozva bűnbánást színleljen, mint valami parasztcseléd.

A hintó zajtalanul haladt a sima úton; a kanyarból utolérte őket a katonák vidám kórusban felhangzó éneke:

*Vándorfalván a barátok
fapapucsban járnak.
be jól élik világukat,
akik együtt hálnak...*

Ha nem idegesítette volna Kemény jelenléte, szívesen rázendített volna maga is:

*Jaj, de az én árva fejem:
csak egyedül hálók,
akármerre tapogassak,
mind falat találok.*

Kemény mintha kitalálta volna a gondolatát: „Tudom, kedveli nagyságod az ilyen tréfás dalokat... A Laskai Jánosét még bizonyára nem hallotta.” „Ki az a Laskai János?” – kérdezte szórakozottan Katalin. „A Bethlen család familiárisai közé tartozik. Ha jól emlékszem, éppen a megboldogult fejedelem küldte volt külföldi egyetemekre tanulni. Nemrég tért haza, a tenniakarás szelleme nem hagyja nyugodni. S újabb még valaki!” „Kicsoda?” „Csáky István.” „Csáky?” – suttogta Katalin; újabb elszánt kihívás helyett győztes fölényt olvasott ki Kemény tekintetéből. „Őkegyelme – mesélte könnyedén Kemény. – Amióta Laskai János huncut verszetben ország-világ előtt megszégyenítette a fejedelem özvegyének viszonyát kétszínű kegyencével, aki nagyságodat csúfosan az orránál f...” „Elég!” – kiáltott fel a sötét hintóban Katalin, s Karolina ölébe ejtve fejét, behunyta szemmel lihegte: „Ma este korán fekszem.” S még egy utolsó makacs grimaszszal: „Hajnaltól hallani akarom a vadászkürtöt...”

3.

Itt-ott még füstölögtek a fáklyák, midőn a hajnali ködben gőzölgő mezők felett gyorsroptú madárként szállt a kiáltás: „Hamar az erdő alá! A fejedelemasszonyt levette a ló!...”

Katalin nem sikoltotta el magát. Csak azt sajnálta, hogy zuhanás közben – darabokra töredező gondolatával együtt – kiszakad belőle és messzire tűnik az ébredéskor megkísértő bűn izgatottságát derűs nyugalommá oldó, tejszínű fény, mely rítusok tragikus tónusa nélkül, a vegetáló természetességével mutatja fel a bujálkodásra csábító érzékiség udvari piktorok képzelgéseinél merészebben megfestett képeit, s a megszületé-

sükhöz alapszint adó kis csalásokat, egy szándékosan elejtett zsebkendőt, az írósvajjal megkent kulcsot, hogy ne zörögjön a zárban, a folyosón világító mécsesből kifolyatott olajat, kitépett kanócot. Mikéntha ma pitymallatkor is titkos légyottra indult volna, lovát lopva vezette kantárjánál fogva jó darabon át, hogy a sátrakban összezsúfolódott katonák szeméből – kikre a kihunyó tábornótűz mellett késő éjjel szállt reá a nehéz borok és édes nóták, hivalkodások kábulata – ki ne pattanjon nagy hirtelen az álom. Majd hájában könnyű harmattal nyeregbe szökve, indult vadászkiáltás hangja, beképzelt férfikíséret (bók és védelem) nélkül először, célt ritkán tévesztő fegyverével, igaz, de az ölés szenvedélye nélkül. Az erdő karjai még álmosan tépázták a sűrű ködöt, a törzsek élénk mohazöldje itt-ott már átütött a homályon. A magas fűből két tapsifüles ugrott szét előtte; a nagyobbik kéjelgéstől bágyadt szemével még visszahunyorgott rá, mielőtt megiramodott volna társa után. Katalin legalábbis úgy látta, úgy érezte, és idegesen felkacagott. Nem a szájalom gátolta meg abban, hogy megcélozza a nyulat. A spártai életfelfogás, önzés, hidegvér szellemében szívesen hivalkodott mindig ügyességével s rátermettségével mások előtt. De most hagyta futni a hitvány állatot. Egyedül volt, ki előtt bizonyítson?

Vagy mégsem? Lovak trappoltak a háta megett; éber kíséretéből néhányan nyomában vannak. Előbb arra gondolt: hajtók híján, nem baj, jók lesznek az urak is. De eszébe jutott, hogy kíséretét hidegen hagyja az ő vadászkedve és -bravúrája; ezek (holtbiztos köztük van Kemény is) azért loholnak utána, hogy megdorgálják. Újabb szembezállással, daccal csak magamegaláztatása fokozódna. Mivel tudná hát leszerelni, vagy egyenesen furfangja csapdájába ejteni a felgerjedt indulatú, veszedelmes kanokat? Mi lenne, hogyha egyszer ő is megpróbálkozna a virágházban nevelkedett, gyenge lelkű nők ösztönös ellágyulásával? Katalin nagyasszony, aki egy erőszakkal kivívott szerelmi sikert (is) mindig többre tartott egy elegáns ájulásnál! (Hányszor volt ő, a nőstény a támadó, a fizikai erőfölényét fitogtató.) Lovát hirtelen lefékezve, a bokrok mögött, melyeknek lombos ágbugai eltakarták, ügyesen kifordult a nyeregből. Elképzelte, hogy távolról, az amúgy is nyugtalankodó kísérők szemével nézve hogyan festett ez az egész – és hanyatt fektében elmosolyodott. A szilaj vágtaéhoz szokott fejedelemasszony nyúlás közben lepottyant a nyeregből!... Elképedésük vagy aggodalmuk nagyobb-e vajon? (Előbb a bokrok koronájára fel-felszökő tolldísz a lovagló Katalin fején; a ló aztán váratlanul magasba rúgja két első lábát, a könnyű női test előre-, majd hátrarándul, és elnyúl a fűben. Behunyt szemmel hagyta, hogy megérintsék-tapogassák és verejtékezve törjék az agyukat (törje őket a nyavalya!) miatta. Mozdulatlanul az eszméletlent játszva, kijátszva nagyra tartott eszméletüket, kezdte elemében érezni magát. Messziről meghallotta a csobogást, midőn erős karok ölelték át, emelték fel és vitték a patakhöz. Egy szál halványkék veronika hajlott keze fejére, de még a hideg borogatástól fölöcsúdtatva is tette magát, hogy nincsen ereje bár megérinteni ujjával egy szál virágot. „Elég rossz ómen ez Munkács előtt!” – hallotta háta megett Kemény János mormogó basszusát; a komor megjegyzés azonban mint illanó füst tűnt el agyából. Sikeres előjátékához nem fog tán mit sem sejtő közönségétől kölcsönözni hamis előérzetet!

Kisebb-nagyobb csalásai, cselvetései többnyire örömeire szolgáltak, s tekintve, hogy csak érzelmi céljai szemszögéből ítélte meg a politikát, kacéran diadalmaskodó asszonyi eszében az talán soha meg sem fordult, hogy valaki valaha őt is megcsalhatná. Kalandjai, kacérkodásai tárgyaira előbb ráunt, mintsem hogy eljuthatott volna a csalódásig. Ezért hallgatta szinte közönnnyel, mint egy érdektelen kívülláló, Csáky gyakori szerelmi hűségnyilatkozatait, nem mutatott bennük hasonlóságot a süvegüket ma ilyen, holnap olyan szélfúvás szerint emelgető nemesurak esküdjéseiével.

Amikor a magas sziklahegyre épült várhoz érve hiába várta, hogy Csáky István, ígéretéhez híven, díszkísérettel a fogadására megjelenjen, Katalin tekintete elborult, mintha váratlan időváltás baljós árnyékai tették volna kilátástalanná az eget. A nap lehunytt, de a távoli csúcsok felett könnyű felhőkből font glória aranylott; a várból kürtszavukra üdvözlő lövésekkel válaszoltak. Ezért hát Katalin, a nyomott hangulatának minden kínos felhangjára figyelő Keménynek kénytelen-kelletlen a hosszú út fáradalmaira hivatkozott, valamint a várakokba sülyedt, puffadt hasú lótetemek s a félig lekopaszított csontvázakon félelmetes magabiztossággal trónoló, hizott dögmadarak látán érzett undorára. Magát pedig azzal vigasztalta, hogy vendéglátó szerepéről Csáky ha már lekésétt, várúrnő szerepében ő majd igyekszik a rég leszokott önállósággal és ceremóniával vendégül látni kegyencét. Egyelőre azonban a várhoz vezető egyetlen út sem porzott, sehoh közeledő lovascsapat. Katalinnak sikerült mégis elképzelnie ünnepélyes bevonulását, amint pufók arcú polgárok jó adag kíváncsisággal vegyes alázattal hódolnak előtte, úgy, ahogy az egy előkelő származású uralkodónak és szépasszonynak kijár. A bátyatoronyban nagy a sürgés-forgás, leereszthetnék már végre a felvonóhidat, és félrehúzhatnák a nehéz tolórudakat, hogy a poros hintó begördülhessen a békésen füstölgő, öreg tornyok közé, ahol a sokat várt nap utolsó, narancssárgás visszfényében még megvillannak az ódon boltívek alá rejtett ólomkarikás, színes üvegcserepek és a sárkányfejes csatornák alatt hordókban meggyújt esőlé. A menet egy percre most megállt, a hintót hajtó lakáj fékezett. Katalin tekintete Keményt kereste, ki előrevágtatott Rákóczi levelével a várkapitányhoz; azóta már visszatérhetett volna őerte. A késő szürkületben már csak a holdvilág halvány fénye tette kivehetővé az alakok mozgását. Elnyújtott, éneklő hangon kezdte ostromolni a hintóból kihajló asszonyfejet a kórusban feltörő könnyörgés. Megborzongott. Honnan bújtak elő és hogy merészelnek a hintója előtt lábatlankodni ezek a földön csúszkáló kezetlen-lábatlan és bélpoklos koldusok?! E pillanatban a hintó túloldalán dübörögni kezdett a sáncokon kívüli mező, lovasok körvonalait látta a várkapu felé suhanni sebesen. Izgatottan szólt ki a lakájnak, hogy hajtson előre gyorsan. Lóhorkanások, trapp, fojtogató por... Majd nagy kavarodás a várfalat körülfogó latorkertben. Az érkező csapatból egyvalaki kiválik, s még előbbre ugrat fehér lován. Csak Csáky lehet! Hetyke, parancsoló hang kiabál fel a kapuórnek. „Megismerem a hangját!” – ujjong fel Katalin. A nehéz tolórudak megint zörögnek. A hold elbújt, semmit sem lehet látni, csak hangok hallatszanak. Balling János, Munkács várának tisztartója nem hajlandó megnyitni a várkaput. Mi az, meggondolta magát?! Káromkodások, majd kárörvendő röhej. Végül az is elhal. Kinek van kedve koplalni s a szabad ég alatt hálni! Az erdélyi had is fenéig üritette a Küküllő menti borral töltött tömlőket. „No csak, ki kell várni, míg Csáky uramék belátják, hogy ilyen a hívatlan vendégnek kijáró fogadtatás.” A zűrzavarral fokozódó szorongásban Katalin dühösen ismerte fel a székeleyes beszédet. „Azt lessétek!” – pillantott hátra indulatosan. A várfalakon égő mécseseket lóbáltak, s kis lélekharang szólt bentről egy láthatatlan templomtoronytető alatt. „Ne aggódjatok értünk, cimborák! Kivárjuk, amíg Csáky megehül!” – kiáltott fel a várbeliekhez egy öblös hang az erdélyiek közül, s főlharsant rá lenn is, fenn is a magabiztos, vaskos nevetés. Ők az erősebbek! – vacogott behúzódv a hintóba Katalin, hogy ne hallja az újabb ocsmány tréfamestereket: „Ették itt már a krónika szerint Bástának, a császár veszett-eb generálisának zsoldosai kutya- és macskahúst is, majd az vala főbb mester, ki hamarébb és több egeret fogott; a megrohadt törkölyt megszártották-őrölték s korpával vegyítve pogácsát sütöttek belőle. Végül a főtt állatbőröket meg a hitvány lábbeliket is megették...”

Katalin úgy érezte, hogy a bástyaablakokból lábukat lelógató, a lőrésen kikukucs-káló ácsok, bognárok, kovácsok, takácsok, vargák mind őrajta nevetnek, Brandenburi Katalinon, akinek Munkács a hozományából megmaradt utolsó uradalma, négy mezőváros és száznegyvennyolc falu tartozik még hozzá a váron kívül. Forduljon meg hintójával s fusson innen a legközelebbi parasztházig, szalmán hálni, mint sok, szegénységét takargató erdélyi nemes?

Kint néma komorsággal mustrálgatták egymást Csáky és Rákóczi emberei. A külső vár cselédszállásáról és istállóiból részeg gajdolás és nyerítés hallatszott időnként. Fennebb egymás után csapódtak be a polgárházak zsalugátere. A várbeliek lassan aludni tértek. Valahol messze lantot pengettek még, aztán már csak macskák nyávogtak éktelenül. Mint halálfej, világított egy tóklámpás egy káposztáshordó-hassal forgolódo fogarasi legény kezében, aki végül elunva magát, játékát Csáky katonái felé gurította. Az egyik ló megriadva a lábai közt tüzesen forgó golyóbistól, veszettül felnyerített és elragadta lovasát. A megvadult állat láttán a többi is toporzékolni, ágaskodni kezdett. Csáky belátta, hogy teljesen tehetetlen, indulást vezényelt csapatának. Katalin legyőzve kimerültségét és megbántottságát, amiért Csáky a sok alkudozás, praktikázás közepette róla teljesen megfeledkezett, fehér zsebkendőjét lobogtatva odakiabált kegyencének: „Isten hozta kegyelmedet! Felőlem hogy s mint határozott?” „Ez a rohadt Balling János – mutatott Csáky a kaputorony felé – úgy látszik, Rákóczi pribékje lett. Itt, Kassához közel mer packázni a császárral!” „Hát velem! – kiáltott vissza Katalin. – Kit jog szerint megillet ez a vár, arany és ezüst marháinak fele legalábbis.” „Amennyiben gazdájukat nem, bár a törődött nőt tisztelniük kellene felségedben.” E pillanatban továbbították Katalinnak, fülébe súgva, Kemény üzenetét: Munkács otthonaként várja, csak előbb Csáky hordja el magát csapatával. A fölösleges vérengzést akarják így elkerülni. „Csáky nélkül én be nem megyek, még ha Munkács vára egészen az alatta levő hegygel finom arannyá válna is!” – rikácsolta Katalin magából kikelve, mintha ösztönös kétségbeesésével ezzel kísérelte volna meg visszatartani az induló, s az ő megudvarlásával és a neki tett szép ígéretekkel adósnak mutatkozó Csákyt. „Az éjjel lehet, hogy esni fog, alattomos ég lakik Munkács felett – léptetett közelebb lovával a hintóhoz Csáky. – Jobbat nem tudok ajánlani kegyelmednek, mint meginvitálni az én közeli váramba, Tokajba. Jó lesz igyekezni!” – mondta gáláns nagylelkűséggel a félelemtől vagy az est hidegétől szederjes ajkú Katalinnak. „A te váradba... Tokajba... fenség helyett már csak kegyelmedet.” Katalin egészen megdermedt e hihetetlen (hűtlen, áruló!) szavak fagyos udvariasságától; védekezően emelte fel kezét, de nem volt képes kimondani, hogy mit akar, mi ellen tiltakozik. A hintó dőlingelő kerekkel, farolva követte Csáky lovascapatát az ismeretlen utat rejtő éjszakában. Mögötte megvillant egy fáklya, vagy egy újabb tóklámpás, és a köszönet nélkül faképnél hagyott erdélyi testőrök ajkáról mint feltörő borvízforrás, buzogni kezdett az ének:

*Megtréfálád magad Chatarina Asszony,
Elhagyád kencedet, ki neked nem haszon,
Az mely te latrod volt, árulód is azon
Csáky miatt léssen pendelyed is vászon.*

Mind többen fújták, egyre csúfondárosabban. Katalin most már tudta, hogy ki az a Laskai János. Aztán egyszer csak más dal zengett mögötte, s ő érezte, úgy tűnik tova az éneklők öntudatából, mint kihűlő lehelet, mit eszméletlen szájából szellőztet ki a halál.